

Jerzy KRUPKA, Roman DZIEDZIC,
Leszek DROZD

Kształtowanie się masy tuszy byków jeleni w sezonie polowań *

Формирование массы туш быков-олений в охотничьем сезоне

The Weight of Deer Buck Carcasses during the Hunting Season

U wielu gatunków zwierząt łownych poza zmianami masy ciała w ciągu całego życia (1, 2, 3, 5, 6, 10) mamy do czynienia ze zmianami występującymi w poszczególnych porach roku. Wywołane są one różnymi czynnikami: zmniejszaniem się ilościowej i jakościowej bazy żerowej (1, 3, 4, 7), lub też zmianą stanu fizjologicznego, jak okres laktacji, rui itp. (1, 7). W niniejszej pracy przedstawiono dane dotyczące zmian masy tuszy byków jeleni w sezonie polowań z uwzględnieniem okresu rykowiska.

MATERIAŁ I METODY

Badany materiał stanowiły byki jelenie pozyskane w makroregionie środkowo-wschodniej Polski w latach 1978—1984. Całość materiału (297 ocenianych tusz) podzielono według wieku na trzy klasy: byki 2—5-letni, 6—8-letnie oraz 9-letnie i starsze. Uwzględniono również datę pozyskania byków, klasyfikując je według tego kryterium do jednej z sześciu grup, obejmujących byki pozyskane w okresie od 21 08 do 10 09 — I grupa, od 11 09 do 30 09 — II grupa, od 1 10 do 20 10 — III grupa, od 21 10 do 10 11 — IV grupa, od 11 11 do 20 01 — V grupa i od 21 01 do 28 02 — VI grupa. Dla danych po uszeregowaniu w klasach wyliczono (8, 9) średnie ($\bar{x}$) oraz odchylenie standardowe (S). Analiza uzyskanych wyników pozwoliła na prześledzenie zmian zachodzących w masach tusz pozyskanych byków jeleni w zależności od ich wieku i terminu pozyskania.

* Praca wykonana w ramach problemu MR-II-19 „Optymalizacja gospodarki populacjami zwierząt dzikich”.

OMÓWIENIE WYNIKÓW

Przedstawiono dane (tab. 1, ryc. 1) dotyczące kształtowania się masy tusz byków w sezonie polowań pozyskanych w makroregionie środkowo-wschodniej Polski w latach 1978—1984.

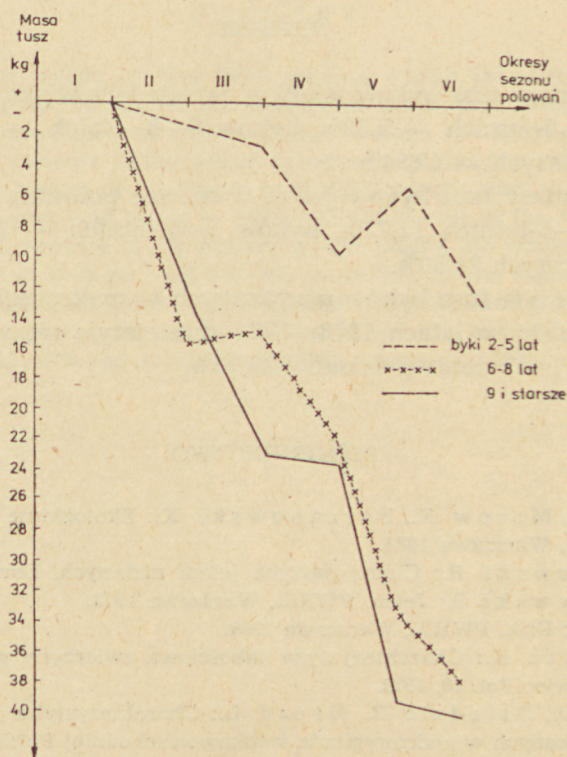
Średnia masa tusz byków 2—5-letnich pozyskanych na początku sezonu polowań w okresie od 21 08 do 10 09 wynosiła 108,4 kg. W okresie od 11 09 do 30 09 (początek rykowiska) nastąpił spadek średniej masy

Tab. 1. Kształtowanie się masy tusz byków w sezonie polowań pozyskanych w makroregionie środkowowschodniej Polski w latach 1978—1984
Weight of deer buck carcasses during the hunting season in the macro-region of central-eastern Poland in the years 1978—1984

Wiek w latach	Okresy sezonu polowań						Razem
	I 21.08-10.09	II 11.09-30.09	III 1.10-20.10	IV 21.10-10.11	V 11.11-20.01	VI 21.01-28.02	
2-5	n	11	30	16	18	31	153
	$\bar{x}$	108,40	106,60	105,80	98,40	102,60	101,20
	s	19,16	21,22	18,78	17,33	21,29	19,76
6-8	n	6	33	11	4	25	98
	$\bar{x}$	148,00	132,90	133,60	126,70	114,70	124,80
	s	17,86	15,64	17,12	11,39	15,89	19,41
9 i więcej	n	5	20	5	4	5	46
	$\bar{x}$	163,80	151,00	141,00	140,70	124,80	143,50
	s	28,35	18,47	6,84	14,06	17,26	21,51
Razem	n	22	83	32	26	61	297
	$\bar{x}$	131,80	127,80	120,90	109,30	109,40	115,50
	s	32,07	25,16	22,50	23,03	20,20	25,72

tusz do 105,8 kg (spadek o 2,39%). W dalszym okresie następuje spadek średniej masy tusz do 98,4 kg (o 6,99% w stosunku do średniej z okresu między 1 10 a 20 10), aby w kolejnym okresie (od 11 11 do 20 01) wzrosnąć o 4,26% (do 102,6 kg). W końcowym okresie sezonu polowań średnia masa tusz byków 2—5-letnich wynosiła 94,6 kg i w ciągu całego sezonu nastąpił spadek o 12,73%.

W grupie byków 6—8-letnich średnia masa tusz na początku sezonu polowań wynosiła 148,0 kg i w ciągu całego sezonu następował stały spadek średniej, by osiągnąć wartość 111,4 kg (spadek o 24,73%). Natomiast tylko w okresie rykowiska (do 20 09) średnia masa tusz zmniejszyła się o 9,73%. W okresie rykowiska i całym sezonie polowań stwierdza się wyższy spadek masy tusz u byków 6—8-letnich niż u byków 2—5-letnich. Średnia masa tusz byków 2—5-letnich obniżyła się w okresie rykowiska o 2,39%, a w całym sezonie polowań o 12,73%, u byków 6—8-letnich odpowiednio — 9,73% i 24,73%.

Ryc. 1. Zmniejszanie się masy tusz byków w sezonie polowań
Weight of deer buck carcasses decreasing during the hunting season

Srednia masa tusz byków 9-letnich i starszych wynosiła na początku sezonu polowań 163,8 kg i pod koniec rykowiska (20 09) zmniejszyła się do 141,0 kg (spadek o 13,9%). W końcowym okresie sezonu polowań (28 02) wynosiła 124,0 kg i była niższa od średniej z początku sezonu polowań o 39,8 kg (spadek masy tusz o 24,30%). U byków w tej klasie wieku spadek masy tusz w sezonie polowań był podobny jak u 6—8-letnich i wynosił 24,30%, natomiast był wyższy w okresie rykowiska o 4,21% (13,94% u byków 9-letnich i starszych i 9,73% u 6—8-letnich).

Srednia masa tusz byków w badanej populacji wynosiła na początku sezonu polowań 131,8 kg. W okresie od 21 08 (początek sezonu) do 20 10 (koniec rykowiska) następował spadek masy tusz średnio o 10,9 kg (8,27%) i do 28 02 (koniec sezonu polowań) dalszy spadek do 101,8 kg; był on niższy od średniej na początku sezonu polowań o 30,0 kg (22,76%).

WNIOSKI

1. Spadek masy tusz byków jeleni w okresie rykowiska wynosił w grupie byków 2—5-letnich — 2,39%, byków 6—8-letnich — 9,73% i byków 9-letnich i starszych — 13,94%.

2. Spadek masy tusz byków jeleni w sezonie polowań wynosił w grupie byków 2—5-letnich 12,73%, byków 6—8-letnich — 24,73% i byków 9-letnich i starszych 24,30%.

3. Ogółem masa tusz byków pozyskanych w makroregionie środkowowschodniej Polski w latach 1978—1984 zmniejszyła się w okresie rykowiska o 8,27% i w sezonie polowań o 22,73%.

PIŚMIENNICTWO

1. Bobek B., Morow K., Perzanowski K.: Ekologiczne podstawy łowiectwa. PWRiL, Warszawa 1984.
2. Dzieciołowski R.: Ciężar naszych jeleni nizinnych. *Łowiec Pol.* 19, 1969.
3. Dziegielewska S.: Jeleń. PWRiL, Warszawa 1973.
4. Haber A.: Dzik. PWRiL, Warszawa 1969.
5. Jankiewicz K.: Charakterystyka jakościowa zwierzyny grubej w woj. lubelskim. *Łowiec Pol.* 10, 1972.
6. Krupka J., Dziedzic R., Drozd L.: Charakterystyka jakościowa byków jeleni pozyskanych w makroregionie środkowowschodniej Polski. *Annales UMCS*, s. EE, w druku.
7. Morow K.: Badania nad ekologią łosia i jelenia w Puszczy Augustowskiej. Maszynopis IBL, Warszawa 1978.
8. Oktała W.: Elementy statystyki matematycznej i metodyka doświadczalnicztwa. PWN, Warszawa 1980.
9. Ruszczyk Z.: Metodyka doświadczalnictwa zootechnicznego. PWRiL, Warszawa 1978.
10. Wileńska-Mizak M.: Ocena populacji zwierzyny płowej w regionie środkowowschodniej Polski. Praca magisterska. AR, Lublin 1981.

РЕЗЮМЕ

Проанализировали изменения, происходящие в массе туш оленей-быков в сезоне охоты и в период рева. Опираясь на анализ масс туш 297 быков, убитых в макрорегионе Центрально-Восточной Польши в 1978—1984 гг., констатировали, что понижение масс туш в период рева был выше всего в группе 9-летних и старших быков и составляло 13,94%, затем в группе 6—8-летних быков — 9,73%, а ниже всего — в группе 2—5-летних быков — 2,39%. Наибольшее понижение масс туш во всем сезоне охоты отметили в группе 6—8-летних быков — 24,73%, в группе 9-летних и старших быков оно было несколько ниже и составляло 24,30%, а ниже всего было в группе 2—5-летних быков — 12,73%. В общем в период рева среднее понижение масс туш исследуемых быков составляло 8,27%, а в сезоне охоты — 22,76%.

SUMMARY

Changes in the weight of deer buck carcasses during the hunting and rutting seasons were analysed. Basing on the analysis of the carcass weight of 297 bucks hunted in the macro-region of central-western Poland in the years 1978—1984 it was found that a decrease in the weight of carcasses during the rutting season was the highest in the group of 9-year-old and older animals and was 13.94%, the in the group of 6—8-year-old bucks — 9.73% and the lowest in the 2—5-year-olds — 2.39%. The highest decrease in the carcass weight during the whole hunting season was in the group of 6—8-year-old animals — 24.73%; in the 9-year-old and older animals it was somewhat lower and was 24.30% and the lowest in the 2—5-year-olds — 12.73%. Generally, during the rutting season the average decrease in the carcass weight was 8.27% and during the hunting season — 22.76%.